

Aluevaltuutetun opas

2025 alkavalle kaudelle

Miksi ja mitä?

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/166174>

Markku Mölläri / HVO / VM

Miksi?

- Opas tehty edelliselle kaudelle, toivomus, että päivitetäisiin
- Yleisopastus valtuustotyön monimutkaiseen ja muuttuvaan kokonaisuuteen – mukana STM, VM, SM, OM, Sitra, Hyvil, THL
- Yleistajuinen kokonaisuuden läpileikkaava teksti, jota liitteen linkit täydentävät
- Vaihtuvat valtuutetut, uusia kykyjä kokeneiden rinnalle
- Rohkaista valtuutettuja haasteelliseen työhön
- Yhteistyön rakentaminen
- Toimijoiden piirin laajentaminen ja osaamisen syventäminen

-> Hyvinvointialueiden vastuulla on merkittävä osa suomalaisten julkisten palveluiden järjestämisestä ja tuottamisesta alueiden kansalaisille ja asukkaille. Aluevaltuuston jäsenellä on tässä päätöksenteossa tärkeä rooli ja paljon vastuuta hyvinvointialueella.

Tilanne- ja työkuva

Uudistuksen tavoitteena oli turvata

- yhdenvertaiset, laadukkaat ja kustannustehokkaat sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen palvelut hyvinvointialueella asuville,
- parantaa palvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta,
- kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja,
- vastata turvallisuusympäristön muutokseen ja parantaa turvallisuutta,
- turvata ammattitaitoisen työvoiman saanti,
- vastata ikääntymisen ja syntyvyyden laskun aiheuttamiin haasteisiin ja hillitä kustannusten kasvua.

Ensimmäisten toimintavuosien jälkeen on käynyt selväksi, että hyvinvointialueiden täytyy jatkossakin uudistua, sillä ikääntyvän väestön palvelutarpeet kasvavat, koulutetusta sosiaali-, terveys- ja pelastusalan ammattihenkilöstöstä on pulaa ja julkisen talouden kestävyttä on tarpeen vahvistaa. Toimintaa on kehitettävä, jotta sosiaali- ja terveydenhuollossa palveluihin pääsy ja palvelujen saatavuus olisi väestölle aiempaa parempaa ja yhdenvertaista. Uudistamista tarvitaan myös julkisen menojen ja kustannusten kasvun hillitsemiseksi. Valtioneuvosto edistää palveluiden integraatiota, tietojohdantamista ja digitalisaatiota, sekä tukee alueita henkilöstön riittävyyden varmistamisessa sote- ja pelastuspalveluissa.

Mitä?

- Talous osana kokonaisuutta: työ on muutakin kuin niukkuuden jakamista
- Valtuuston yhteistyö muiden elinten, asukkaiden, viranhaltijoiden, kuntien, kansalaisjärjestöjen, yritysten kanssa
- Kuntahallinnon ja hyvinvointialuehallinnon erilaisuus: kulttuuriero
- Sama laki, erilainen henki – tiukat talouspykälät, joustavat yhteistyö ja demokratiapykälät
- Sujuvat päätöksentekorutiinit
- Helpottaa kokonaisuuden hahmottamista, edistää vaikuttamispaikkoja, eteenpäin menoa, kehittämistyötä, konkreettista tekemistä.

Missä ohjaavissa asiakirjoissa asukkaiden osallistuminen esitetään?

1

Hyvinvointialuelaki

2

Hallintosäätö

3

Strategia

4

Osallistumisen ohjelma

Sitran hallintosääntömalli

Osallistuminen ja vaikuttaminen hyvinvointialueella

Hyvinvointialueella tulee olla erillinen osallistumisen ohjelma, johon on kirjattu osallistumisen tavat, niiden tavoitteet ja vaikuttavuus sekä kuvaus osallistumisen kytkeytymisestä hyvinvointialueen päätöksentekoon.

Hallintosääntökirjaus

1. luku, hyvinvointialueen johtaminen, 1.8 Palveluiden käyttäjien, hyvinvointialueen asukkaiden ja henkilöstön osallistuminen ja vaikuttaminen päätöksentekoon

Palveluiden käyttäjien, hyvinvointialueen asukkaiden ja henkilöstön osallistumisoikeus päätöksentekoon varmistetaan oikein mitoitetuilla ja ajoitetuilla osallistumisen keinoilla, jotka edistävät osallistumismahdollisuuksia ja tiedonsaantia päätöksentekoprosessissa. Osallistumisen keinot ja menetelmät kirjataan vaalikausittain aluevaltuustossa hyväksyttävään osallistumisen ohjelmaan, jonka valmisteluun palveluiden käyttäjillä, hyvinvointialueen asukkailla ja henkilöstöllä on mahdollisuus osallistua.

Osallistumisen edistämiseksi palveluiden järjestäjälle asetetaan tavoitteet, joiden toteutumista seurataan vuosittain aluevaltuustossa. Palveluiden käyttäjät, hyvinvointialueen asukkaat ja henkilöstö osallistuvat ohjelman tulosten arviointiin. Mitattavia asioita ovat ainakin osallistumisen vaikutukset päätöksentekoon, hyvinvointialueen palveluihin ja niiden kehittämiseen sekä palveluiden käyttäjien, hyvinvointialueen asukkaiden ja henkilöstön kokemus osallistumisesta. Tarkemmat vastuualue- ja toimintayksikkökohtaiset tavoitteet sekä niiden toteutumisen ja vaikuttavuuden seuranta kuvataan osallistumisen ohjelmassa. Hyvinvointialue viestii osallistumisen mahdollisuuksista, toteutumisesta ja tuloksista palveluiden käyttäjille, hyvinvointialueen asukkaille sekä henkilöstölle. Hyvinvointialuejohtaja vastaa osallistumisen ohjelman toteutumisesta hyvinvointialueella ja uuden ohjelman valmistelusta aluevaltuustolle.

“Aluedemokratia on maassamme vieläkin uutuuksia ja sen vahvistamista tarvitaan kaikilla alueilla. Esimerkkinä ovat uudemmat, kaksisuuntaisen vaikuttamisen menetelmät, joissa asukkaat ovat entistä vuorovaikutteisemmin mukana kehittämässä alueen palveluita ja toimintaa.”

Aluevaltuutetun opas, 2025

Eräitä asukkaiden osallistumismenetelmiä hyvinvointialueilla

	Tieto-osallisuus = tiedon oikea-aikaista saamista ja tuottamista asioiden valmisteluun	Aloiteosallisuus = itselle tai yhteisölle tärkeiden asioiden nostamista valmisteluun	Suunnittelu-osallisuus = asioiden valmisteluun liittyvää vuorovaikutusta	Päätöksenteko-osallisuus = suoraa tai epäsuoraa osallistumista päätöksen muodostamiseen	Toimintaosallisuus = asukkaiden osallistumista palveluiden tuottamiseen	Arviointiosallisuus = päätösten ja toiminnan arviointia tulevan suunnittelun pohjaksi
← Helppo / kevyt — Vaativa / intensiivinen →	<p>Erätauko-keskustelu</p> <p>Asukasillat ja infotilaisuudet, kumppanuuspöydät</p> <p>Neuvonta, ohjaus, asiamiehet ja yhdyskuntatyö</p> <p>Tietopyyntö</p> <p>Palaute</p> <p>Päätösarkisto verkossa, karttapalvelu ja muu avoin data</p> <p>Uutiskirjeet, somekanavat, striimit ja suunnitelmavahdit</p> <p>Mielipidekyselyt</p> <p>Robottipuhelut</p> <p>Polis tai muu keskustelu verkkoalustalla (2)</p>	<p>Yhteydenotto valmistelijaan tai luottamushenkilöön</p> <p>Asukaspaneeli ja verkkopaneeli (3)</p> <p>Hyvinvointialuealoite</p> <p>Osallistuvan budjetoinnin ehdotusvaihe</p> <p>Mielipidekirjoitus</p> <p>Robottipuhelut</p> <p>Polis tai muu keskustelu verkkoalustalla (2)</p>	<p>Yhteissuunnittelu</p> <p>Asukaspaneeli ja verkkopaneeli (3)</p> <p>Varjo- ja vastasuunnittelu</p> <p>Osallistuvan budjetoinnin yhteiskehittämisvaihe</p> <p>Keskustelu- ja kuulemistilaisuudet, kehittäjäyhteisöt/poolit</p> <p>Polis tai muu keskustelu verkkoalustalla (2)</p> <p>Verkkokuuleminen (1 tai muu kannanotto)</p> <p>Kokemusasiantuntijat</p> <p>Vaikuttamistoimielimet</p>	<p>Luottamustehtävät</p> <p>Asukaspaneeli ja verkkopaneeli (3)</p> <p>Mielenosoitus</p> <p>Oikeaisuvaatimus ja aluevalitus</p> <p>Lobbaaminen</p> <p>Mielipidekirjoitus</p> <p>Osallistuvan budjetoinnin äänestysvaihe</p> <p>Kansanäänestys</p> <p>Polis tai muu keskustelu verkkoalustalla (2)</p> <p>Päätäjien valinta esim. äänestämällä vaaleissa</p>	<p>Toiminta-avustukset järjestöille ja ryhmille</p> <p>Palveluiden ystävät ja tukiyhdistykset</p> <p>Vapaaehtoistehtävät palveluissa</p> <p>Asukkaiden tempaukset</p> <p>Talkoot ja joukkoistetut hankkeet palveluissa</p> <p>Aluekummit</p> <p>Joukko- ja hybridirahoitus</p>	<p>Erätauko-keskustelu</p> <p>Asukaspaneeli ja verkkopaneeli (3)</p> <p>Asukasillat, kumppanuuspöydät</p> <p>Hallintokantelu aluehallintovirastoon</p> <p>Sosiaalihuollon muistutusmenettely</p> <p>Palaute</p> <p>Avoin seurantadata</p> <p>Mielipidekyselyt</p> <p>Robottipuhelut</p>

1) Otakantaa.fi ja Lausuntopalvelu.fi

2) Polis-osallistumisalusta, Innoduel, Decidim, Howspace, Maptionnaire, Sarastia365 ym.

3) Digiraati.fi ym.

Osallisuuden lajit: Ryytänen 1997, Gretschesel 2002, Backman & Hyssälä 2018

Taulukko: Pauli Saloranta 2022–2024

Esimerkki menetelmien ketjuttamisesta

	Tieto-osallisuus = tiedon oikea-aikaista saamista ja tuottamista asioiden valmisteluun	Aloiteosallisuus = itselle tai yhteisölle tärkeiden asioiden nostamista valmisteluun	Suunnittelu-osallisuus = asioiden valmisteluun liittyvää vuorovaikutusta	Päätöksentekosallisuus = suoraa tai epäsuoraa osallistumista päätöksen muodostamiseen	Toimintaosallisuus = asukkaiden osallistumista palveluiden tuottamiseen	Arviointiosallisuus = päätösten ja toiminnan arviointia tulevan suunnittelun pohjaksi
← Helppo / kevyt — Vaativa / intensiivinen →	Erätauko-keskustelu Asukasillat ja infotilaisuudet, kumppanuuspöydät Neuvonta, ohjaus, asiamiehet ja yhdyskuntatyö Tietopyyntö Palaute Päätösarkisto verkossa, karttapalvelut ja muu avoin data Uutiskirjeet, somakanavat, striimit ja suunnitelmavahdit Mieli-pidekyselyt Robottipuhelut Polis tai muu keskustelu verkkoalustalla (2)	Yhteydenotto valmistelijaan tai luottamushenkilöön Asukaspaneeli ja verkkopaneeli (3) Hyvinvointialuealoite Osallistuvan budjetoinnin ehdotusvaihe Mieli-pidekirjoitus Robottipuhelut Polis tai muu keskustelu verkkoalustalla (2)	Yhteissuunnittelu Asukaspaneeli ja verkkopaneeli (3) Varjo- ja vastasuunnittelu Osallistuvan budjetoinnin yhteiskehittämisvaihe Keskustelu- ja kuulemistilaisuudet, kehittäjäyhteisöt/poolit Polis tai muu keskustelu verkkoalustalla (2) Verkkokuuleminen (1 tai muu kannanotto) Kokemusasiantuntijat Vaikuttamistoimielimet	Luottamustehtävät Asukaspaneeli ja verkkopaneeli (3) Mielenosoitus Oikeaisuvaatimus ja aluevalitus Lobbaaminen Mieli-pidekirjoitus Osallistuvan budjetoinnin äänestysvaihe Kansanäänestys Polis tai muu keskustelu verkkoalustalla (2) Päätäjien valinta esim. äänestämällä vaaleissa	Toiminta-avustukset järjestöille ja ryhmille Palveluiden ystävät ja tukiyhdistykset Vapaaehtoistehtävät palveluissa Asukkaiden tempaukset Talkoot ja joukkoistetut hankkeet palveluissa Aluekummit Joukko- ja hybridirahoitus	Erätauko-keskustelu Asukaspaneeli ja verkkopaneeli (3) Asukasillat, kumppanuuspöydät Hallintokantelu aluehallintovirastoon Sosiaalihuollon muistutusmenettely Palaute Avoin seurantadata Mieli-pidekyselyt Robottipuhelut

1) Otakantaa.fi ja Lausuntopalvelu.fi

2) Polis-osallistumisalusta, Innoduel, Decidim, Howspace, Maptionnaire, Sarastia365 ym.

3) Digiraati.fi ym.

Osallisuuden lajit: Rynnänen 1997, Gretschel 2002, Backman & Hyssälä 2018

Taulukko: Pauli Saloranta 2022–2024

**TEKOJA
TULEVAI-
SUUDELLE**